

ղերն ու տեսակները լաւցընելու համար: Ծանօթ է ամենուն թէ որպիսի ընտիր բարեմասնութիւններ ունի այս չորքոտանին. ուստի և զարմանք չէ թէ հասարակաց մտադրութեան նիւթ պիտի ըլլար երկու տարի առաջ Հոլլթէյնի Ալթոնա քաղաքին մէջ դրուած շուներու համազգային հանդիսարանը: Մեր պատկերին մէջ վարձատրուած շուներուն կերպարանքը կը տեսնուին. ակնարկ մը միայն բաւական է հասկըցընելու համար, թէ մտադիր ջանք մը որպիսի կատարելութիւն և զանազանութիւն կրնայ մտցընել կենդանեաց ցեղին մէջ: Ինքն իսկ Տարուին՝ եթէ ականատես ըլլար այս հանդիսարանին, անշուշտ մեծապէս պիտի զարմանար:

Ալթոնայի համազգային տեսարանին մէջ դրուած շուներուն թիւը 500էն աւելի էր. և վարձատրութիւններն էին՝ զրամբ, մետալք և պատուոյ յիշատակութիւնք:

ՀԻՆԳ ՇԱՐԱԹ ՕԴԱՊԱՐԿԻ ՄԷՋ

ՀԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԵՐԻՑ ԱՆԳՂԻԱՑԻՈՑ

ՅԱՓՐԻԿԷ

(Տէս երես 152.)

ԳԼՈՒԽ Ի.

Երկնային շիշը. — Թգարմաք. — « Մամմոր » ծառերն. — Պատերազմի ծառք. — Թեւաւոր կառսճիգք. — Երկու ժողովրդոց կոխ. — Ջարդ. — Երկնային միջնորդութիւն:

Հովը երթալով կը սաստկանար և անկանոն կը սկսէր շնչել: Վիկտորիան օդուն մէջ ասդիս անդին կը տարուբերէր, և մերթ հիւսիս նետուելով, մերթ հարաւ, միակերպ շնչող քամի մը չէր կրնար գտնել:

— Շատ արագ կը քալենք առանց շատ յառաջադիմելու, ըսաւ ֆէննրտի, կողմնացողին մագնիսացած սլաքին յաճախ ճօճմունքները ղիտելով:

— Վիկտորիան գրեթէ առ ժամ երեսուն մղոն երազութեամբ կը քալէ, ըսաւ Սամուէլ Ֆէրկլսըն. ծոցէք տեսէք ինչպէս գետինը մեզմէ վար երազութեամբ անյայտ կ'ըլլայ: Նայեցէք այդ անտառը, կարծես թէ մեր առջևը գահավիժի պիտի:

— Անտառն արդէն ծառազուրկ տեղ մը եղեր է, ըսաւ որսորդը:

— Եւ այդ ծառազուրկ տեղն ալ գիւղ մը փոխուեր է, ըսաւ ճոյ քիչ մը ետքը: Ահա սեւամորթից ապշած երեսներն կը տեսնեմ:

— Բնական բան է, պատասխանեց տղքորդը. Գաղղիոյ գեղացիներն առջի անգամն որ օդապարիկ գունտերը տեսան, զանոնք օդային հրէշներ կարծելով վրան հրացան պարպեցին. և ներելի է ուրեմն Սուտանի սեւամորթի մ'որ ապշած նայի:

— Իրաւցընէ որ, ըսաւ ճոյ, մինչդեռ վիկտորիան հարիւր ոտք բարձրութեամբ գեղի մը քովէն կ'անցընես, իրենց պարապ շիշ մը կ'ուզեմ նետել, քու թոյլտուութեամբդ, տէրս. եթէ ողջ առողջ իրենց հասնի, անշուշտ պաշտելու են զայն. եթէ կոտորի՝ բժժանք պիտոր շինեն անոր կտորներովը:

Եւ այս ըսելով, շիշ մը նետեց, որ կտոր կտոր եղաւ. մինչդեռ բնիկներն, ահագին ձայներ փրցընելով՝ իրենց կլորած և խրճիթները նետուեցան:

Քիչ մը աւելի հեռու, ֆէննրտի կանչեց.

— Նայեցէք այդ զարմանալի ծառը. վերի կողմէն մէկ տեսակ է, վարի կողմէն ուրիշ տեսակ:

— Շատ աղէկ, ըսաւ ճոյ, ահա երկիր մըն ալ ուր ծառերը մէկմէկու վրայ կը բուսնին:

— Պարզաբար թզի բուն մըն է, ըսաւ տղքորդը, որուն վրայ քիչ մը բուսական հող թափուեր է. օր մըն ալ հովը արմաւենիի հատիկ մը անոր վրայ նետելով, արմաւենին ինչպէս թէ բուն գետնին վրայ ըլլար, անոր մէջ բուսեր է:

— Հռչակաւոր կերպ մը, ըսաւ ճոյ, զոր ես Անգղիա պիտոր մտցնեմք. այդ բանը շատ աղէկ պիտոր ըլլայ Լոնտրոնի երէնցին մէջ, բաց 'ի այն առաւելութենէն որ պտղատու ծառերը շատ ցընելու միջոց մըն ալ պիտոր ըլլայ. բարձր պարտէզներ ունենալու կարելի պիտոր ըլլայ. և ահա այդ բանը ամեն պզտի գետնի տէր եղողներու ախորժելի պիտոր գայ:

Այս ատենս հարկ եղաւ զՎիկտորիան բարձրացընել, որպէս զի 300 ոտքէ աւելի բարձրութիւն ունեցող ծառերու անտառի մը վրայէն անցնին. ասոնք դարաւոր պաւստիան ծառեր էին:

— Ահա ինչ գեղեցիկ ծառեր, կանչեց Քէննըտի. այդ պատուական անտառներուն տեսքին նման գեղեցիկ բան մը չեմ յիշեր: Տես, Սամուէլ:

— Այդ պանիաններուն բարձրութիւնը, իրաւցընէ զարմանալի է, սիրեցեալդ Տիք. և սակայն Նոր Աշխարհին անտառաց մէջ զարմանալի բան մը չէ այդ բարձրութիւնը:

— Ի՛նչպէս, ուրեմն ատկէ ալ բարձր ծառեր կան:

— Անտարակոյս, մեր Մաւմոք ծառը ըսածներուն մէջ ատկէ ալ բարձր ծառեր կան:

Քալիֆոռնիա չորս հարիւր յիսուն ոտք բարձրութեւ եղին մը գտեր են, որ ոչ միայն քան զԽորհրդարանին աշտարակը գերազանցող բարձրութիւն մըն է, այլ նաև քան զԵգիպտոսի մեծ բուրգը: Կոճղին շրջապատը հարիւր քսան ոտք էր, և իր բնոյն համակերպին խաւերէն ստուգուեցաւ որ չորս հազար տարուան կեանք ունէր:

— Սակայն, պարոն, եթէ այդպէս է՝ ատիկայ զարմանալի բան մը չէ: Չորս հազար տարի ապրելէն ետեւ, բնական բան է որ բարձր հասակ ալ ունենայ մէկը:

Այլ տղբորին այս պատմութեան ու ճոյի պատասխանելուն ժամանակը, անտառը բազմութիւ բոլորչի խրճիթ-

ներու տեղիք տուեր էր. այս խրճիթները հրապարակի մը չորս կողմը կըր ձևով շարուած էին: Մէջ տեղը մէկ հատիկ ծառ մը կար տնկուած, զոր ճոյ տեսնալուն պէս կանչեց:

— Աղէկ, եթէ չորս հազար տարիէ 'ի վեր այդ ծառն անանկ ծաղիկներ կու տայ, շատ գովեստ չունիմ'ընելու:

Աս ըսելով հսկայածն մըլաթղենի մը կը ցուցընէր, որուն բունը մարդկային ոսկրոտեաց կոյտի մը տակ ծածկուած էր. այն ծաղիկներն որ կ'ըսէր ճոյ, նոր կտրած գլուխներ էին, որոնք կեղևին մէջ խոթած դաշոյններէ կախած էին:

— Մարդակերաց պատերազմի ծառն է, ըսաւ տղբորը: Հնդիկք՝ թշնամեաց գանկին մորթը կը փրցընեն, Ափրիկեցիք ամբողջ գլուխը:

— Նորածնութեան գործ մը, ըսաւ ճոյ:

Սակայն արիւնթաթախ գլուխներու գիւղը հորիզոնին վրայէն անցայտ կ'ըլլար. ուրիշ գիւղ մը աւելի հեռու ոչ նուազ քստմնեցուցիչ տեսարան մը կը ներկայացընէր. կիսով չափ կերուած գիականեր, կմախքներ որ փոշի փոխուելու վրայ էին, ասդիս անդին ցրուած մարդկային անդամներ, չաքալներու և բորենիներու կերակուր թողուած էին:

— Անտարակոյս ատոնք յանցաւորաց մարմիններն ըլլալու են. ինչպէս կ'ընեն նաև Եթովպիա, գազաններու առջին կընետեն, որոնք մէկ խածնելով սպաննելէն ետեւ, հանգստեամբ կ'ուտեն:

— Կախաղանէ շատ աւելի անգութ չէ, ըսաւ Սկովտիային: Միայն թէ աւելի աղտոտ է:

— Ափրիկէի հարաւային կողմերը, ըսաւ զարձեալ տղբորն, բաւական կը համարին զյանցաւորը, իր կենդանիներովն, և թերևս նաև իր ընտանիքովն, բուն իր խրճիթին մէջ փակելու, ապա խրճիթին կրակ կու տան և ամենը մէկէն կ'այրեն: Ատիկայ անգթութիւն կը կոչեմ, սակայն ես ալ Քէննըտի ըսա-

ծին պէս կը մտածեմ, որ եթէ կախա-
ղանը նուազ անգթութիւն ունի, ան
ալ բարբարոս բան մըն է:

Ճոյ իր սրատես աչքն, զոր այնպէս
աղէկ դիտէր ծառայեցնել, գիշակեր
թռչնոց մէկ քանի խումբեր տեսաւ որ
հորիզոնին վրայ կը սաւառնէին:

— Արծուիք են, կանչեց ֆէննըտի,
իր դիտակովն զանոնք դիտելէն ետեւ,
գեղեցիկ թռչուններ որոնք՝ մեզի պէս
երազ կը թռչին:

— Երկինքը մեզ անոնց յարձակ-
մունքներէն պահէ, ըսաւ տղոգորը. շատ
աւելի վախնալու ենք ատոնցմէ, քան
թէ գազաններէն ու վայրենի ժողո-
վուրդներէն:

— Պահ, կանչեց որսորդը. հրացանի
հարուածներով զանոնք կը ցրուենք:

— Լաւագոյն կ'ընտրեմ, սիրեցեալդ
Տիք, քու ճարակութեանդ չկարօտա-
նալու. մեր գունտին կերպան անոնց
կտուցքին մէկ հարուածին զիմանալ
չրկնար. բարեբաղդաբար կարծեմ որ
մեր մեքենային տեսութիւնը աւելի վախ
կ'ազդէ այդ երկիւղալի թռչուններուն
քան թէ համարձակութիւն:

— Էհ, մտածութիւն մ'ունիմ, կան-
չեց ճոյ, այսօր մտածութիւններն յա-
խուռն կը մղեն զիս. թէ որ յաջողէինք
այդ արծիւներէն զոյգ մը ողջ բռնել,
կրնայինք մեր նաւակին կապել, որ
մեզ օդու մէջ քաշեն տանին:

— Այդ միջոցը ստուգապէս առաջ-
արկուած է. սակայն ես ամենին ան-
գործադրելի կը կարծեմ անանկ կեն-
դանիներով որ բնութեամբ ստամբակ
են:

— Կրնան կրթուիլ, ըսաւ ճոյ. սանձի
տեղ կարելի է զանոնք աչքի կափարիչ-
ներով կառավարել, որ տեսութիւններն
խափանէ. մէկ աչքով որ ըլլան, աջ ու
ձախ կրնան խոտորիլ. իսկ թէ կոյր ըլ-
լան, չեն քալեր:

— Ներէ ինձի, քաջդ ճոյ, եթէ փո-
խանակ քու կառաձիգ արծիւներուդ,
յաջող հովիկ մը լաւագոյն ընտրեմ,

զոր կերակրելու պէտք չըլլալէն զատ,
նաեւ աւելի ալ ապահով է:

— Աղէկ է, պարոն, սակայն ես ալ
մտածութիւնս մէկդի չեմ դնել:

Կէսօր էր. վիկտորիան, քիչ մը ա-
տենէ 'ի վեր չափաւոր կերպով կը քա-
լէր. երկինն իրմէն վար ալ ոչ թէ կը
փախէր՝ այլ կը քալէր:

Յանկարծ աղաղակներ ու սուլելու
ձայներ ճանապարհորդաց ականջը հա-
սան. ճանապարհորդք իսկոյն գլուխներն
նաւակէն դուրս երկնցուցին, և բաց
դաշտի մը վրայ սրտերնին շարժելու
տեսարան մը տեսան:

Երկու թշնամի ժողովուրդը կատաղա-
բար մէկմէկու հետ կը կռուէին ու նետե-
րու բազմութիւն մը օդուն մէջ կը թռցը-
նէին: Կռուողք մէկգմէկ սպաննելու ան-
յադ, վիկտորիայի գալուստը չէին տես-
նար. գրեթէ երեքհարիւրի չափ կային,
որ անճողպրելի խառնուրդի մը մէջ
մէկգմէկ կը զարնէին. անոնցմէ շատը,
վիրաւորածներուն արեամբը թաթխը-
լած, որուն մէջ ընկած կը թաւալէին,
զարհուրելի տեսիլ մը կը ներկայացը-
նէին:

Օղապարկին երևնալովը կռիւը քիչ
մը դադարեցաւ. աղաղակները սաստ-
կացան, մէկ քանի նետեր դէպ 'ի նա-
ւակը նետուեցան, որոնցմէն մէկը այն-
չափ մօտ հասաւ որ ճոյ կրցաւ ձեռքո-
վը բռնել:

— Հարուածներէն վեր բարձրանանք,
կանչեց տղոգոր ֆէրկըսըն: Անխոհե-
մութիւն չընենք, մեզի թոյլ տրուած չէ:

Ջարդը եկու կողմէն ալ կացինով և
ւահայիտով կը շարունակէր. հազիւ թէ
թշնամի մը գետինը կը կործանէր, մէ-
կէն իրեն հակառակորդը գլուխը կտը-
րելու կը փութար. կանայք որ այն խու-
ժանին մէջ խառն կը գտնուէին, այն
արիւնաթաթախ գլուխներն կը ժողո-
վէին ու կռուի դաշտին երկու ծայրը կը
դիզէին. շատ անգամ ալ այդ դարչ
յաղթանակը ձեռք ձգելու համար մէկ-
մէկու հետ կը կռուէին:

— Ի՞նչ ահաւոր տեսարան, կանչեց
Քէննըտի զգուանօք:

— Ձազրելի անմիտներ են, ըսաւ ճոյ.
սակայն եթէ զգեստի մասնաւոր տա-
րազ մը ունենային, իրենք աշխարհիս
ուրիշ պատերազմիկ մարդոց նման կ'ըլ-
լային:

— Բուռն իղձ մը ունիմ ատոնց կը-
ռուին մէջ մտնելու, ըսաւ որսորդը, քա-
րապինան ձեռք առնելով:

— Ոչ երբեք, ըսաւ տաքութեամբ
տոբգորը, ոչ երբեք. ի՞նչ որ մեղի կ'իյ-
նայ անոր միայն խառնուինք. գիտես
դու թէ յանցանքը կամ իրաւունքն ու-
րո՞ւն է որ՝ Նախախնամութեան ընելիքն
ընես: Կարելի եղածին չափ շուտ այդ
զգուելի տեսարանէն փախչինք: Եթէ
մեծամեծ զօրավարները կարենային
այսպէս բարձրէն տեսնալ իրենց քա-
ջութեանց գործոց տեղիները, գուցէ
արեան և աշխարհակալութեան ախորժ-
նին կը կորսնցնէին:

Այս վայրենեաց մէկ կողմի գլխաւորն
նշանաւոր էր իր մեծղի հասակաւը և
հերքիւլական ուժովը. մէկ ձեռքովը նի-
ղակը թշնամեաց խիտ կարգերուն մէջ
կը խոթէր, և միւսովը կացնի հարուած-
ներով ահագին ծակեր կը բանար: Յան-
կարծ իր արեամբ թաթխուած ռակիւ-
յիւն հեռու նետեց, և վիրաւորածի մը
վրայ յարձըկելով մէկ հարուածով թեւը
կտրեց, ու ձեռքովը վերցնելով բերանը
տարաւ և սկսաւ անյազաբար խածնել
և ուտել:

— Ա՛հ, կանչեց Քէննըտի, զարհու-
րելի անասուն. ալ չեմ կրնար տանիլ:

Եւ անմիջապէս այն մարտիկը գնտա-
կէ մը ճակտին վրայ զարնուելով, կըռ-
նըկին վրայ փռուեցաւ:

Անոր անկմամբը բոլոր իր մարտիկ-
ները ապշեցան մնացին. այդ գերբնա-
կան մահը զիրենք զարհուրեցնելով ի-
րենց հակառակորդներուն ոգիքը բոր-
բոքեց, անանկ որ մէկ ակնթարթի մը
մէջ կռուողներուն կէսը կռուի դաշտէն
անհետացան:

— Քիչ մը վեր ելլենք որ մեզ քաջը-
նելու հոսանք մը գտնանք, ըսաւ տոբ-
գորը: Այդ տեսարանէն սիրտս լքած է:

Բայց չկրցաւ այնպէս շուտ փախչիլ
որ յաղթականաց մեռածներուն ու վի-
րաւորեալներուն վրայ յարձըկիլը չտես-
նայ, որոնք այն դեռ ևս տաք միսը մէկ-
մէկու ձեռքէն յափշտակելով անյազա-
բար կ'ուտէին:

— Բո՛ւհ, ըրաւ ճոյ, այդ բանը զըզ-
ւում կը բերէ:

Վիկտորիան ձգտելով կը բարձրա-
նար. քիչ մը ատեն այն մոլեգին բազ-
մութեան ոռնացող ձայներն զինքը հա-
լածեցին. սակայն վերջապէս դէպ 'ի
հարաւ քշուելով, այն ջարդէն ու մար-
դակեր տեսարանէն հեռացաւ:

Գետինը այն ատեն այլ և այլ կերպ
երևոյթներ կը ներկայացնէր. ջրի բազ-
մաթիւ հոսանքներ դէպ 'ի արեւելք կը
հոսէին. անշուշտ բոլոր այս ջրերն Նիւ
Լիճը կամ վթերու գետը թափուող ջը-
րոց մէջ կը հոսէին, որուն վրայ Պ. Կի-
լեմ Լըժան այնչափ հետաքրքրական
տեղեկութիւններ զրեց:

Գիշերը վրայ գալով, Վիկտորիան,
150 միոն ճամբայ ընելէն ետեւ, 27° եր-
կայնութեան ու 4°, 20' հիւսիսային լայ-
նութեան տակ խարխիւս նետեց:

Կը շարունակուի:

Մ. ԱՏՏԻՂԻՈՍ ՀՌԵԳՈՒՂՈՍ

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

(Տես երես 126:)

Հ Ա Ն Դ Ի Ս Ե .

ՏԵՍԻՆ Ա

ՀՌԵԳՈՒՂՈՍ, «Դ» ՄԱՏԼԻՈՍ

ՀՌ. Իսկ արդ զի գործէ. միթէ զաւագանւոյն
չգիտաց դեռ Ամիլկար զկամս. ո՛ւր է. խնդրեսցի.
պարտ է ուղւոյ լինել: Նորա այլ չէք ինչ յոյս
ստատնոր, և ոչ իմցանկութիւն. երկաքանչիւր